

**Duurzaam
Den Haag >>**

Talk of the Town

Q2 2021

Beste lezer, wat leeft er in Den Haag?

Steeds meer bewoners, maar ook ondernemers, beleidsmakers en organisaties zijn bezig met duurzaamheid en hoe we de stad leefbaar kunnen houden. Allemaal op hun eigen manier en met gebruik van hun eigen kwaliteiten. Duurzaam Den Haag spreekt hen, werkt met hen samen, verbindt hen aan anderen en geeft hen advies. Over energiebesparing en het opwekken en gebruiken van schone energie, maar ook over hoe je bewoners betreft bij duurzaamheid en over het vergroenen van de stad.

In het tweede kwartaal van 2021 hebben we 32 adviesgesprekken, 30 afstemmingsoverleggen, 7 planvormende en besluitvormende bijeenkomsten, 7 netwerkbijeenkomsten en 1 seminar bijgewoond en 9 interviews gegeven. Elk kwartaal delen we wat er leeft in Den Haag in de Talk of the Town.

DE VERKIEZINGEN KOMEN ERAAN

We spreken veel verschillende mensen, van bewoners die net de eerste stappen zetten naar duurzaam leven tot gedreven politici die zich inzetten voor een duurzame stad. Dit voorjaar zijn lokale partijen begonnen met de voorbereiding voor de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022. Duurzaam Den Haag is door GroenLinks, D66 en PvdA benaderd voor een toelichting over wat er op het gebied van duurzaamheid speelt en nodig is in de stad. Een terugkerende vraag was: 'Moeten we een grote langetermijnvisie aanhouden of ons juist richten op concrete en praktische maatregelen die direct toe te passen zijn?' Ons advies luidt: beide zijn belangrijk. Zowel een stip aan de horizon om naartoe te werken als acties die nu voor verandering zorgen en die duurzaamheid concreet maken voor bewoners. We hebben al onze aanbevelingen uitgewerkt in dit [10-puntenplan](#) en deze gedeeld met alle Haagse politieke partijen.

BURGERKRACHT

De logische combinatie van duurzaamheid en werk

De combinatie van het creëren van werk en duurzaamheid blijft een onderwerp waar meerdere partijen in Den Haag, vaak samen met Duurzaam

Den Haag, mee bezig zijn. Bijvoorbeeld in de vorm van de instapeconomie, waarmee we werk willen creëren voor mensen die tussen de reguliere arbeidsmarkt en een uitkeringssituatie in zitten. Zij kunnen voor maatschappelijke waarde zorgen en moeten daar ook voor beloond worden. Dit hebben we eerder met Marja Pelzer van SZW en de Regiodeal Zuid West verkend. Daar gaan we mee verder. Nu ook met Sadik Harchaoui en zijn collega's van Schuldenlab 070 en Society Impact om een pilotproject van de grond te krijgen. Bij dit eerste project worden door bewoners met afstand tot de arbeidsmarkt Drainblocks geplaatst. Dit zijn duurzame, grootschalige ondergrondse reservoirs die regenwater opslaan.

Wie ook bezig is met de combinatie van duurzaamheid en werk is Edgar Kampers van Job Creation. Met een ondernemende aanpak wil hij in Den Haag veel banen te creëren op gebied van groen en duurzaamheid. Samen met hem hebben we verkend wat de mogelijkheden hiervoor zijn. Daarnaast wil de social impact makelaar Jan Arnout Cavadino met ons en andere partners, waaronder Made in Moerwijk, elektronisch afval inzamelen in Zuid West. Hij wil hierbij mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt activeren. Wellicht dat we in 2022 onder een breed kader van circulariteit en *urban mining* meer van dit soort initiatieven kunnen samenbrengen.

Ook helpen we ondernemer Mourad Ouali van reïntegratiebedrijf CoachEmUp om werkgelegenheid en participatie te verbinden met duurzaamheid in de stad. Zo geven wij verder vorm aan ons concept van de Nieuwe Energie Buurtleerwerkplaats, waarbij precies die combinatie centraal staat: participatie en beloond werk enerzijds en het verduurzamen van buurten anderzijds.

Daarnaast is Robert Kostwinder, community builder in Laak, met het Vadercentrum en Laak Bloeit bezig met een sociaal project waarbij vogelhuisjes worden gemaakt. We hebben met hem meegedacht en hem verbonden aan stadsecoloog Esther Vogelhaar en de Haagse Vogelbescherming.

Goede ideeën van sociale ondernemers

Er zijn meerdere sociale ondernemers die contact met Duurzaam Den Haag zoeken om te sparren, samenwerkingsmogelijkheden te verkennen en ondersteuning te krijgen door middel van onze kennis en/of ons netwerk. Zoals de mannen van CityGard, die met containertuintjes aan de slag willen. Dit zijn kleine tuintjes rondom afvalcontainers (de ORAC's), waarbij planten geplaatst worden in een bak gemaakt van gerecycled plastic. De containertuintjes maken de straat groener en zorgen ervoor dat er minder afval naast de afvalcontainers wordt gezet. Ze zorgen ook voor betrokkenheid van de bewoners, omdat zij samen het tuintje verzorgen.

Wij verkennen met CityGard de mogelijkheid om op grotere schaal deze containertuintjes te realiseren. Waarbij we zorgen voor een onderhoudscontract met bewoners. Hiervoor gebruiken we de ervaring van onze collega-organisatie De Gezonde Stad in Amsterdam.

Andere sociale ondernemers met een goed idee zijn Louk Burgers en Emmylou Aben van House of Connection. Zij zijn bezig met het creëren van een plek waar statushouders kunnen wonen en werken en zoeken hier nog een juiste locatie voor. Momenteel zijn ze gevestigd in het oude gebouw van SZW, maar daar kunnen ze niet lang blijven. We verkennen hoe we met hen kunnen samenwerken. Ook House of Connection sluit goed aan bij ons idee van de Nieuwe Energie Buurtleerwerkplaats. Hoe mooi zou het zijn om participatie en werk te combineren met verduurzamen van de buurt, wijk of stad?

Samen met de gemeente aan de slag met duurzaamheid en burgerkracht

We blijven onze samenwerking met de gemeente versterken om zo duurzaamheidsdoelen in de stad nog beter te kunnen realiseren en om burgerkracht hoog op de agenda te krijgen en te houden. Dat doen we bijvoorbeeld bij het Europese programma Kansen voor West waar Duurzaam Den Haag op verzoek van Frank Puchala en wethouder Saskia Bruines als adviseur betrokken is.

Op basis van ons advies als lid van die stedelijke adviescommissie heeft de gemeente het voorstel voor een groot project in Mariahoeve kunnen versterken. Dit project heeft als doel dat alle 102 VvE's in de wijk de panden gaan isoleren en transitieklaar gaan maken. Ons advies was om een noodzakelijk financieel element toe te voegen aan de maatwerkscan, waardoor meer resultaat kan worden geboekt en om eigenaarschap van bewoners op te nemen in het projectplan.

We spreken ook Jeroen Laven, de nieuwe directeur bij DSO, met verfrissende ideeën. Hij wil aan de slag met *placemaking* en stadmakers. 'Placemaking' is een methode waarbij bewoners zelf werken aan de verbetering van de openbare ruimte. 'Stadmakers' zijn initiatiefnemers, betrokken creatievelingen en sociale ondernemers die zich inzetten voor een meer gelijkwaardige, leefbare, gelukkige en mooiere buurt, gemeente of stad. Wij denken mee over hoe bewoners enthousiast gemaakt kunnen worden om hun leefomgeving te verbeteren. We letten er hierbij op dat er voldoende aandacht is voor kwetsbare buurten en duurzaamheid.

Met Haag Wonen zijn we in gesprek om een eerste pilot te lanceren voor placemaking en stadmakers in kwetsbare Haagse buurten. Dit wordt een project dat gericht is op groenbeheer door bewoners zelf, waarbij we verkennen of het mogelijk is om bewo-

ners ook een vergoeding te geven voor de waarde die zij toevoegen aan de openbare ruimte.

Daarnaast blijven we samenwerken met het team Energietransitie en andere onderdelen van de gemeente om te zorgen voor een goede dienstverlening vanuit de gemeente naar de bewoners- (initiatieven) toe. In Den Haag zijn bewoners samen enthousiast aan de slag met de energietransitie en zetten mooie initiatieven op zoals energiecoöperaties. Wanneer de kracht van deze bewonersgroepen gesteund wordt door de gemeente kunnen er in Den Haag grote stappen gezet worden op het gebied van duurzaamheid.

Duurzaamheid voor iedereen

Van alle kanten in de stad zien we meer aandacht voor mensen met een kleine portemonnee. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat ook zij aan de slag gaan met duurzaamheid? We vinden het belangrijk om iedereen in Den Haag mee te krijgen met duurzaam doen. Fonds 1818, waar we een goede band mee hebben, richt zich ook meer op kwetsbare doelgroepen. Samen met Sanne ten Bockel Huinink, directeur van Fonds 1818, hebben we verkend wat mogelijkheden zijn om onze samenwerking voort te zetten rond deze gezamenlijke focus. Er zijn kansen te over om ook de sociale kant van duurzaamheid meer aandacht te geven.

Een burgerberaad in Den Haag

In Den Haag, maar ook landelijk wordt steeds meer gesproken en nagedacht over het inzetten van een geloot burgerberaad. Dit is een groep gelote burgers die politici helpen om beslissingen te nemen over complexe onderwerpen. Op basis van uitgebreide informatie en overleg, doet de groep aanbevelingen over beleid. In Den Haag zet het gemeentelijk participatiebeleid in op twee experimenten met gelote burgerfora. Die zouden op voorstel van GroenLinks in twee wijken over de energietransitie kunnen gaan. Ons voorstel is dat er na de verkiezingen in maart 2022 in Den Haag een stedelijk burgerberaad over de energietransitie komt. We zijn hierover in gesprek met diverse belanghebbenden en experts.

ENERGIEBESPARING EN SCHONE ENERGIE

Nieuwe contacten op straat in Laak

Met onze fietskar als mobiel loket hebben we in mei en juni onder andere in het stadsdeel Laak gestaan. Dit is onderdeel van de opdracht van het energietransitieteam van gemeente Den Haag om in nieuwe buurten aan de slag te gaan met onze buurtaanpak. We hebben met maar liefst tachtig verschillende bewoners een kort gesprek gevoerd over duurzaamheid en hoe zij de buurt ervaren.

Laak wordt over het algemeen als gezellig en prettig ervaren. Maar vrijwel iedereen stoort zich enorm aan het zwerfafval op straat en bewoners voelen zich in de avond onveilig. Waar het duurzaamheid betreft, onderstreept het wat we daarover in de vorige Talk of the Town meldden: duurzaamheid is alom aanwezig. Dat merk je, omdat iedereen die we gesproken hebben er wel een idee heeft van wat duurzaamheid is. Een paar jaar geleden had de term vaker uitleg nodig.

Ongeveer de helft van de bewoners die we hebben gesproken is nog niet met duurzaamheid bezig. De andere helft geeft aan wel iets te doen, in dat geval gaat het vrijwel altijd om het scheiden van afval of thuis energie besparen. Een uitzondering daargelaten, weet iedereen dat woningen op termijn van het aardgas af gaan. Daar zijn de meningen wel over verdeeld. Een aantal keer werd daar sceptisch op gereageerd. 'Ja, ik weet dat dat de bedoeling is. Maar ik moet het allemaal nog maar zien.' Die mening lijkt dan vooral voort te komen uit de realisatie dat het een grote en kostbare operatie is. Ook lijkt de hele energietransitie omgeven door onzekerheden over het 'hoe en wanneer'.

Actieve bewonersgroepen zetten zich in voor de energietransitie

In Den Haag zijn verschillende bewonersgroepen actief bezig met de energietransitie. Duurzaam Den

Haag ondersteunt deze groepen. Bijvoorbeeld met de Werkgroep Warmte, wat een samenwerking is tussen Duurzaam Den Haag en 30 verschillende bewonersinitiatieven. In de werkgroep wordt kennis en ervaring over het aardgasvrij maken en de energietransitie in buurten gedeeld. De deelnemers van de Werkgroep Warmte hebben het afgelopen kwartaal aangegeven dat ze vooral benieuwd zijn naar gemeentelijke Transitievisie Warmte.

Daarnaast zijn we samen met gemeente Den Haag met de gebiedscoöperatie Wijk 25 in Mariahoeve in gesprek over de haalbaarheid van een sociaal-effectrapportage voor de energietransitie en bredere gebiedsontwikkeling in Mariahoeve.

Samenwerkingen met stakeholders om bewoners te activeren

Dunea, de leverancier van drinkwater in een deel van Zuid-Holland, wil bewoners benaderen om water te besparen. Een geweldig idee! We zijn met hen in gesprek of we een campagne kunnen opzetten waarbij we het promoten van waterbesparing en energiebesparing combineren. Dit is een logische combinatie. Neem korter douchen bijvoorbeeld, wat zorgt voor waterbesparing maar ook warmte- en dus energiebesparing.

Ook hebben we gesproken met onze partner de Centrale Bibliotheek. Tijdens een brainstorm hebben we meegedacht hoe we met andere partners een goed maatschappelijk programma kunnen aanbieden. Mooi om daarbij al in vroeg stadium betrokken te zijn! We hebben in de bibliotheek al een plek waar we bewoners kunnen bereiken met ons informatie- en activiteitsaanbod op gebied van duurzaamheid.

De Regionale Energietransitie

Duurzaam Den Haag is als adviseur van de landelijke koepel- en belangenvereniging van energiecoöperaties en -verenigingen Energie Samen betrokken bij de Regionale Energietransitie (RES). Deze is zo goed als formeel vastgesteld, waarbij de gemeenteraad van Den Haag de aantekening heeft gemaakt dat het deel over de Warmtelinq (de warmteleiding van Rotterdam naar Den Haag) voor hen niet van toepassing is.

Energie Samen heeft in overleg met Duurzaam Den Haag een review laten doen door consultancy-bureau Kalavasta. Hieruit bleek dat de Warmtelinq voor de coöperaties niet per se kansen biedt en dat er risico's zijn die beter in beeld gebracht kunnen worden. We zijn verder in gesprek gegaan met het onderzoeksinstituut Drift en de Haagse Hogeschool die vanuit het landelijke COIL-onderzoek deze risico's scherper in beeld willen krijgen.

Er komt landelijke ondersteuning voor warmteschappen

We hebben Energie Samen ook geadviseerd over de landelijke ondersteuningsorganisatie voor op te richten warmteschappen die de vereniging aan het oprichten is. Warmteschappen zijn warmtesystemen die door bewoners zelf opgezet worden en waarmee de buurt verwarmd wordt. De ondersteuningsorganisatie gaat bewoners die een warmteschap willen oprichten ondersteunen met kennis, investeringen, begeleiding, beheer, aanleg en exploitatie.

NATUUR IN DE STAD

Er zijn ook leuke initiatieven om Den Haag te vergroenen. Zoals het idee van tuin- en landschapsontwerper Pieter van Nooten. We hebben hem advies gegeven bij zijn plannen voor groene pop-upterrassen. Dit zijn verplaatsbare modules met hierin een plantenbak, waar ook op gezeten kan worden waardoor je het als een terras kan gebruiken. De beplanting en bijenhuisjes op de groene pop-upterrassen spelen in op de levenscyclus van de solitaire bijen, zoals metsel- en behangersbijen. De eerste vier modules worden gebouwd door leerlingen van Praktijkschool De Poort en ze komen waarschijnlijk ook te staan op het schoolplein van deze school.

Naar aanleiding van onze netwerkbijeenkomst over voedselbossen hebben we ook tuin- en landschapsontwerper Maarten Epskamp gesproken. Hij wil een moerasvoedselbos starten en is op zoek naar een geschikte plek in Den Haag. Tom Voorma, van de afdeling Stadslandbouw bij gemeente Den Haag is verder met hem in gesprek. Ook hebben we meegedacht met het projectplan voor het Voedselbos Het Achterland van Eveline De Heij, die bij zorgboerderij en lunchroom Pluk! in Madestein komt.

DUURZAAM VOEDSEL

Hoe kunnen we op een duurzame manier in, of rondom de stad voedsel produceren? Hoe houden we de bodem gezond? Hoe promoten we een duurzame manier van eten? Het zijn vragen die we steeds vaker horen en waar al verschillende mensen in de stad mee bezig zijn. Zo spraken we Marco Swart van de onderneming Rechtstreex. Hij zoekt een locatie in Den Haag van waaruit hij bewoners wil stimuleren om producten uit de omgeving kopen. Maar we spraken ook Lennard van der Poel, over zijn initiatief YouKook, een app om mensen gezonder en duurzamer te laten koken.

En we waren bij het Haags Voedsel Overleg, waar wij kennis en verbindingen met ons netwerk konden inbrengen en delen. Zelf hebben we de tip gekregen om meer aandacht te besteden aan de bodem waar de bomen uit de campagne Bomen voor Den Haag in terechtkomen.

AFSLUITEND: DOOR VERBINDING KUNNEN WE DE DUURZAME DOELEN BEHALEN

Dit is hoe we het afgelopen kwartaal als spin in het web in Den Haag voor verbinding hebben gezorgd. Zo versterken we samen met alle partners in de stad de Haagse duurzaamheidsbeweging en blijven we de stad verder verduurzamen.

Duurzaam Den Haag gaat door met verbinden en het creëren van koppelkansen tussen mensen en hulpbronnen, maar ook tussen thema's. Om onze stad in de toekomst leefbaar te houden roepen we iedereen op om hiermee door te gaan of om ook mee te doen. Zo kunnen we de ambitieuze doelen op gebied van duurzame ontwikkeling van onze stad samen realiseren.

Zo kunnen we de ambitieuze doelen op gebied van duurzame ontwikkeling van onze stad samen realiseren.

Hartelijke groeten namens ons hele team,

Heleen Weening, directeur Duurzaam Den Haag

**Duurzaam
Den Haag** >>

Jouw partner in duurzaam doen

Guntersteinweg 377
2531 KA Den Haag
070 3643070
info@duurzaamdenhaag.nl
duurzaamdenhaag.nl

